

Ståsted og pejlepunkter

Af Thomas Bloch Ravn

I 100-året for åbningen af Den Gamle By kan der være grund til at slå fast, at museets ståsted, nu som før, er det idégrundlag og de principper, som gennemsyrede museets grundlægger Peter Holms virke. I denne artikel gør museets direktør gennem 19 år Thomas Bloch Ravn rede for inspirationen bag de senere års initiativer og for, hvordan de passer sammen med museets oprindelige idégrundlag.

At museets ståsted er Peter Holm betyder ikke, at vi gør alt som på Peter Holms tid. Vi tager afsæt i traditionen fra Peter Holm, men mener samtidig, at det er vigtigt at tale til samtiden og at gøre det i et sprog, som folk i dag forstår.

Principper fra Peter Holm

I Den Gamle By går vi fortsat vore egne veje, akkurat som Peter Holm gjorde det.

Der ud over holder vi også fast i, at Den Gamle By som et open-air museum først og fremmest fokuserer på helheder med huse, gader, gårde og haver frem for på enkelte genstande. Vi ved, at vores viden som museumsfolk er begræn-

Peter Holm gik sine egne veje og holdt fast i, hvad han mente var det rigtige for Den Gamle By. Også da landets fremmeste museumsfolk gik imod bevaringen af Borgmestergården, som kun blev reddet i kraft af Peter Holms kampgejst og strategiske snilde.

Med inspiration fra kolleger i Norge, Wales og Holland udarbejdede Den Gamle By i 2002-03 planer for et moderne bykvarter. Den statslige museumsmyndighed var imod, men museet holdt fast, og i dag er 1974-kvarteret en enestående publikumssucces.

set. Derfor lægger vi, som Peter Holm, stor vægt på og sætter en ære i at arbejde sammen med organisationer, netværk og enkeltpersoner, som har særlig indsigt i og erfaring med de ting, vi har på tegnebrættet. Vi sætter mennesket i centrum, både de historiske personer og deres hjem og arbejde og ikke mindst museets besøgende. Og i arbejdet med at udvikle museet lægger vi, som Peter Holm, vægt på at gøre museet aktuelt og også vise interiører, der går helt op til, som Peter Holm udtrykte det, "vore forældres og bedsteforældres tid".

Pejlepunkter fra hele verden

Peter Holm havde sine egne originale ideer, og ikke mindst skabelsen af et koncept for et open-air museum for byernes kulturhistorie giver ham en prominent plads i museumshistorien. Men ud over selv at have stor idékraft var han også stærkt inspireret af en række af Den Gamle Bys søstermuseer i Skandinavien, hvis ledere han havde en tæt kontakt med.

På samme vis har vi, der nu står i spidsen for museet, stor glæde af netværk og inspiration fra gode kolleger i udlandet. Det vil i dag først og fremmest sige Skandinavien, Europa, Nordamerika og Australien.

Nedenfor skal jeg kort fortælle om en række af de inspirationskilder, som de seneste knapt 20 år har haft betydning for Den Gamle By, og som fortsat fungerer som pejlepunkter i det daglige arbejde.

Skal tale til følelser og sanser

I den almindelige museumsdebat høres det ofte, at museer handler om viden, og at det er vigtigt, at man lærer noget, når man besøger et museum. Det er det selvfølgelig også. Men “museet må ikke bare eller først og fremmest være en pædagogisk bank for faktakundskab”, som svenskeren Sten Rentzhog har formuleret det. Sten Rentzhog (født 1937) var i en menneskealder chef for Jamtli i Östersund, og i en årrække også direktør for Nordiska Museet i Stockholm. Han sagde i en forelæsning for Nordiska Museets personale i 1987: “Museets specielle mulighed er, at vi kan arbejde med følelser, oplevelser og fornemmelser. Det er noget helt andet at være museum end at være skole eller bibliotek, det giver andre muligheder og andre udtryksformer”. Og han fortsatte “Skal vi tale museumspædagogik, må vi holde op med at imitere skolen. At være museum er ikke at arbejde med

Elever, der har det svært i den boglige skole, har ofte succesoplevelser, når de deltager i Den Gamle Bys praksisorienterede undervisningstilbud.

Følelserne og sanserne er i fokus i det levende museum i Den Gamle By og mange andre museer. Fx er det gribende at overvære – og deltage i – en auktion over sognets fattigfolk. Det foregår på Jamtli i Sverige. Det er ikke rart, men for 150 år siden var det virkelighed.

lektioner, spørgeskemaer, lysbilleder, dataskærme og faglige puslespil. Vi må indse – og føle det helt ind i sjælen – at museumspædagogik er at gøre direkte det modsatte af, hvad skolen gør. Det er et skift til den anden hjernehalvdel”.¹

Et levende museum

Med forskellige former for levendegørelse arbejder mange museer i dag med at aktivere de besøgendes følelser og sanser. Men da Den Gamle By i 2001 begyndte på den form for formidling, blev det af mange betragtet som en slags tivolisering. Kun Frilandsmuseet Hjerl Hede havde arbejdet med levendegørelse, og det blev ikke rigtig accepteret som fint og fagligt i orden.

På studieture til Holland, Belgien, Sverige og senere USA oplevede jeg levendegørelse som en naturlig forlængelse af open-air museernes arbejde med helheder, og jeg erfarede, at museer sagtens kan levendegøres, så den faglige fane fortsat holdes højt. Fremragende eksempler fandt jeg bl.a. på Zuiderzeemuseet i Enkhuizen i Holland, Nederlands Openluchtmuseum i Arnhem i Holland, Bokrijk i Belgien og først og fremmest på svenske Jamtli, som i dag er absolut førende på dette felt. I USA vil jeg især fremhæve Conner Prairie i Indianapolis og Plimoth Plantation i Massachusetts.

Disse oplevelser og erfaringer var baggrunden for, at Den Gamle By i 2001 tog initiativ til at gøre museet levende. Det har været medvirkende til, at museet i dag når ud til et meget bredere udsnit af befolkningen, end man normalt ser på museer.

Nå bredt ud

At nå bredt ud og gøre historien relevant og vedkommende for den almindelige dansker har længe været defineret som et mål for Den Gamle By. Det er ligefrem ambitionen også at nå ud til folk, der normalt finder museer kedelige og elitære.

Også på dette felt har Sten Rentzhogs stærke formuleringer været en inspirationskilde. Han sagde i 1987 til sine kolleger på Nordiska Museet: “Lad os sætte en ære i at være et folkets museum, et museum man kan identificere sig med, et museum hvor ingen behøver at føle sig mindre værd end andre, et museum som er hele det svenske folks ejendom... Det er ikke de kulturaktive, der er vores primære målgruppe.

Det er de mallorcaresende, tv-kiggerne, sofaliggerne, vind-surferne – alle de almindelige mennesker, som aldrig kunne drømme om at gå på museum”.

Den walisiske museumsmand John Williams-Davies (født 1949) pointerer i en artikel fra 2009, at open-air museerne i årtierne omkring 1900 blev skabt ud fra et demokratisk ønske om at være relevante for almindelige mennesker. Det betød dels, at de ønskede at fokusere på almindelige menneskers historie, hvilket var ganske nyt, og dels betød det, at de ville fortælle historien på en måde, så den var til at forstå for almindelige mennesker uden finkulturel dannelse. Det var også nyt.²

Kombinationen af social-kulturel relevans med det folkelige og populære kendetegnede stort set alle de frilandsmuseer, der så dagens lys i årtierne omkring år 1900. Og denne kombination er fortsat et adelsmærke for en række af de bedste open-air museer. For Den Gamle Bys vedkommende dokumenteres det af de årlige publikumsundersøgelser, som er omtalt i årbogen fra 2013.³

Nutiden på museum

I Den Gamle By overvejede vi længe, hvorvidt vi – i lighed med en række spændende europæiske museer – kunne gå længere op i tiden. Umiddelbart kunne vi ikke se 1700-tals barok side om side med modernisme fra 1950'erne eller 1970'er hippiestil. Men så opstod tanken, at man da bare kunne bygge et mere moderne kvarter uden på den gamle bykerne og på den måde undgå en sådan gang kronologisk hulter-til-bulter. Den tanke tog form og blev første gang formuleret i 2002.⁴

Allerede fra 1980'erne var enkelte museer begyndt at gå tættere på vores egen tid. Først og fremmest St. Fagans i Wales og Sogn Folkemuseum i Vestnorge. Det vakte voldsomme diskussioner i museumsverdenen. Men når man gik tilbage til museernes grundlæggere og deres ideer, nåede man som regel frem til, at det, de jo havde gjort, rent faktisk var at lade deres museer række op til en tid, som mange mennesker stadig havde en erindring om. Så egentlig var det ikke noget nyt at interessere sig for den nære fortid!

Det mest gennemførte moderne projekt foregik i 1990'erne på norske Maihaugen i Lillehammer under ledelse

På Norsk Folkemuseum kan publikum se lejligheder fra 1879 til 2002. Den ældste modelleret over Henrik Ibsens Et dukkehjem, og den yngste indrettet som et pakistansk hjem i Norge. Her ses arkitektparrets hjem fra 1979.

Det var meget inspirerende, da walisiske St. Fagans i Cardiff for alvor satte nutiden på museum i 1987. Dette år åbnede man seks rækkehuse, som viser udviklingen i bygnings- og boligkultur fra 1805 til 1985. Ideen er, at det er lettere for museets publikum at forstå forskellene i bygnings- og boligkultur over tid, når man ser en hel række af samme hustype.

af Olav Aaraas (født 1950), som i dag er leder af Norsk Folkemuseum i Oslo. På Maihaugen skabte han et helt parcelhuskvarter med huse og indbo fra 1940'erne, 1950'erne, 1970'erne, 1980'erne og de sidste fra 1995 – der åbnede netop dette år. Projektet blev voldsomt kritiseret, men er i dag anerkendt som banebrydende og et eksempel til efterfølgelse.⁵

På en konference i 2009 i Den Gamle By begrundede Olav Aaraas vigtigheden af sådanne projekter. Han tog udgangspunkt i spørgsmålet: “Hvad er det, der interesserer museernes besøgende mere end noget andet?” Og han svarede: “Dem selv!”... “Vi vil gerne have nogen til at sige, at vores liv også er vigtige, og lige så vigtige som stenalderens hulemænd, de mjøddrikkende vikinger og 1800-tallets bønder”. “Historien sluttede ikke for 50 eller 10 år siden”, fortsatte han. “Den fortsætter, og vi er selv en del af den”... “Hvis vi som museer lader flere årtier, ja århundreder gå, uden at indsamle, dokumentere og undersøge, så svigter vi vores opgave som museer, og vi mister vigtig viden, og vi bliver gradvist mindre relevante for publikum”.⁶

Nøgleår

I nordengelske Beamish ved Newcastle stødte vi første gang på ideen om såkaldte nøgleår. Efter i mange år at have vist den nordengelske historie i mange forskellige årstal, indførte museets nye direktør Peter Lewis i 1989 to nøgleår, 1825 og 1913. Den lille herregård Pockerley Manor og den tidlige jernbane er hjemmehørende i året 1825 og viser overgangen fra det ældre landbrugssamfund til tidlig industri. Stationsbyen, minelandsbyen og farmen viser det moderne, industrielle England i årene lige op til Første Verdenskrig.

Begrundelsen for disse nøgleår var dobbelt. For det første gjorde nogle få årstal det lettere for et publikum, der næppe havde hele den nordengelske historie present, at få overblik over museet. Og for det andet kan Beamish via disse årstal fokusere på nogle af de markante historier, som er vigtige for “the great north”, som er museets emne.⁷

I Den Gamle By har vi ladet os inspirere af denne model, så det bliver lettere for publikum at få overblik over, hvor de er henne i historien, og samtidig er 1927 og 1974, som er Den Gamle Bys to nøgleår, tidspunkter, hvor man både

kan se frem og tilbage. Således var fx 1974 toppunktet på en vækst og udvikling, der tog fart i slutningen af 1950'erne, og i løbet af de følgende to årtier ændrede det danske samfund sig grundlæggende. 1974 er også året, hvor man blev klar over, at oliekrisen ikke blot var en parentes, men et vilkår, der satte ganske meget i stå i adskillige år. Ved at fokusere på ét enkelt år er det ambitionen, at vi kan fortælle en ganske stor og langstrakt historie.

Museum om mennesker

“Vi er ikke et museum om huse og heller ikke et museum om ting. Vi er et museum om mennesker”. Sådan sagde hollænderen Jan Vaessen (født 1947) engang til mig om sit nyskabende museum, Nederlands Openluchtmuseum i Arnhem. Jan Vaessen var direktør for museet fra 1990 til 2009.⁸

Jan Vaessens filosofi stemmer godt overens med Peter Holms tanke om, at man i alle rum først og fremmest skulle fornemme et nærvær af fortidens mennesker.

Jan Vaessens stærke udsagn såvel som mine mange samtaler og diskussioner med ham har været en vigtig inspirationskilde i arbejdet med at udvikle Den Gamle By. Først og

Nordengelske Beamish definerer deres ældste miljøer til året 1825. I et af miljøerne kan publikum opleve museets rekonstruerede lokomotiver fra jernbanens spæde barndom. Det lugter helt rigtigt, og publikum kan få en køretur ud i det tidligt industrielle landskab.

Beamish rummer også et bykvarter anno 1913 med butikker, tandlæge, spillelærerinde, bilværksted, Coop, loge og meget mere.

Rollespil og en praktisk tilgang til tingene har vist sig at være veje til at nå ud til mennesker, der normalt aldrig kommer på museum. Siden 2012 har Den Gamle By tilbudt børn og unge med særlige behov at komme tæt på historien. Forløb er blevet udviklet så også grupper med store problemer med indlæring og abstraktion kan være med.

fremmest i form af Levende Museum, men også fx i personliggørelsen af fortællingerne i lejlighederne i Tårnborg 1974.

Et andet stærkt udsagn er amerikaneren Stephen E. Weils (1928-2005) formulering: “Museerne skal flytte fokus fra at være *om noget* til at være *for nogen*”. Udsagnet stammer fra en programmatisk artikel fra 1999, der handler om den konstante forandring af de amerikanske museer.⁹

Formuleringer af denne art har gjort det naturligt for Den Gamle By at lave særlige tilbud til samfundet svage grupper som fx ældre, der er ramt af demens, og børn og unge med psykiske lidelser. Det er også grunden til, at vi sagde ja til projektet med at have en hjemløs boende i en baggård i vinteren 2012, så museets gæster kunne komme tæt på denne del af virkeligheden. Og det er baggrunden for, at vi i foråret 2014 inviterede fire unge mennesker til at bo en uge i kollektivet fra 1974 på datidens vilkår.

Museet som mødested og inspiratorium

Den sidste ting, jeg her vil nævne, er museets rolle som mødested.

Ungarske Miklós Cseri (født 1957) taler om, at museet skal være en agora. Han refererer herved til den åbne plads i antikkens græske byer, som blev brugt til mødested, råds- og retshandlinger, handel, teater og sport. Altså et sted hvor folk mødes, og hvor der er både udfoldelse, underholdning og diskussion.¹⁰

Vi bliver i det græske og ser nærmere på det originale græske ord “museum”, som er templet for alle de ni musier.

Mange udenlandske open-air museer lægger vægt på også at være mødesteder, hvor publikum kan opleve andet end det klassiske museum. I forsommeren 2014 åbnede Den Gamle By udstillingen Aarhus Rocks, og i den anledning blev der på Torvet arrangeret en række koncerter. I en af de fire rock-weekends var der fokus på den musik, som udfolder sig i Aarhus V, og hvor musikerne ofte trækker på forskellige ikke-europæiske traditioner. Her ses to unge mænd fra Rap Akademiet på scenen. Foto Aysa Amin.

Englænderen Peter Lewis har i en kampagne mod det, han kalder “de kedelige museers brigade” pointeret, hvordan kun historiens og astronomiens mus, clio og urania, er inkluderet i det moderne museumsbegreb, mens de syv mus, der har med det poetiske, det musiske og det dramatiske, alle er ekskluderet. I forlængelse heraf argumenterer han for, at disse ekskluderede mus atter bør inkluderes i vores museumsbegreb, som dermed også vil komme til at rumme elementer af det poetiske, det musiske og det dramatiske.¹¹

Peter, Erna og mig selv

I mine første 10 år som direktør for Den Gamle By havde jeg den store glæde at kunne drøfte tanker og planer med museets ældste medarbejder, forhenværende museumsinspektør dr. phil. Erna Lorenzen. Hun blev ansat i Den Gamle By 1935, og som hun selv sagde engang i slutningen af 1990'erne, så var hun den eneste tilbageværende fra den første generation og havde i 10 år arbejdet tæt sammen med museets grundlægger Peter Holm.

Kort tid efter min tiltræden i 1996 inviterede Erna Lorenzen til samtale og diskussion, og vi udviklede et nært venskab, som varede ved helt frem hendes død i 2006.

Når jeg havde tanker om noget, som jeg forestillede mig kunne være kontroversielt og vække til diskussion, tog jeg gerne ud til Erna, som altid havde et glas portvin og et stykke chokolade. Det skete fx, da tankerne om Den Gamle Bys levende museum kom op, og det skete også, da ideen til det, der skulle blive til det moderne byprojekt, var på vej.

Jeg fortalte om mine tanker, hun spurgte ind, og vi drøftede både det konkrete projekt, og hvordan det passede ind i det billede, hun havde af museet. Derpå var det, som om hun diskuterede med sig selv, og hun funderede også over, hvad Peter Holm ville have syntes. Og når det så viste sig, at både Peter, Erna og jeg mente, at det, vi lige havde drøftet, var godt og rigtigt for Den Gamle By, ja så følte jeg, at jeg havde det nødvendige rygstød til at arbejde videre med tanken.

I år lancerer Den Gamle By et fremtidsprojekt, der går ud på at skaffe viden, genstande og helheder, så museet om 5, 10 eller måske 15 år kan skabe et bykvarter som det så ud i 2014. Se artiklen herom side 41. Desværre er det ikke længere muligt at drøfte et projekt som dette med Erna, min gamle veninde. Men det ville have været skønt at høre hendes kommentarer og opleve hendes stille diskussion med Peter Holm. Jeg tror, at både Peter og Erna ville nikke til projektet, hvilket ville give os et stærkt rygstød i arbejdet med at realisere det.

Noter

1. Sten Rentzhogs forelæsninger i forbindelse med sin tiltræden som direktør for Nordiska Museet i Stockholm i 1987, fotokopi.
2. John Williams-Davies: "Now Our Story is Your Story": The Challenge of Relevance in Open-Air Museums, *Folk Life. Journal of Ethnological Studies*, vol 47, 2009 siderne 115-123.
3. Thomas Bloch Ravn: Museum og mødested, *Den Gamle Bys årbog 2013* side 9-10.
4. Thomas Bloch Ravn: Den Gamle By. Et vindue til historien, *Gyldendal 2002* side 234.
5. Se mit blogindlæg herom: <http://blog.dengambleby.dk/museumsdirektoren/2013/05/15/museumsfolk-protesterede-da-norske-open-air-museer-satte-samtiden-pa-museum/>
6. Olav Aaraas: Let our visitors be important historical persons, i Thomas Bloch Ravn og Elsebeth Aasted Schanz (red): *Authenticity and Relevance, Den Gamle By 2011* side 144.
7. Samtaler med Peter Lewis.
8. Samtaler med Jan Vaessen.

9. Stephen E. Weil: From Being About Something To Being For Somebody: The Ongoing Transformation of the American Museum, i Daedalus. Journal of American Academy of Arts and Sciences, vol 128, 1999.
10. Samtaler med Miklós Cseri.
11. Peter Lewis: Dramatic effect, Museum Practice Magazine, Autumn 2004 side 44.

Origins, inspiration and directions

This year it is 100 years since Den Gamle By's inauguration on the present site. On this occasion I feel it relevant to state that the founder Peter Holm's original ideas and museological principles still constitute the framework for Den Gamle By's activities. In the museum's work, these ideas are constantly being supplemented by inspiration from colleagues and museologists in order to keep Den Gamle By updated and relevant, now and in the future.

At Den Gamle By we follow our own path and heart-beat, and we trust that we can handle tasks and developments, even though some might consider them impossible. We wish the museum to be popular and to reach out to a very broad public, and though Den Gamle By is a scientific institution, our focus is more on people and storytelling than on objects, artefacts and research.

In my first ten years as museum director, I was lucky to develop a close friendship with Dr. Erna Lorenzen, who then was the only staff member left from the first generation. When I had a new and maybe controversial idea, I always discussed it with old Erna to hear her opinion. Sometimes I felt that she also had a sort of silent discussion with Peter Holm. And then – at the end of the discussion – if I found that all three of us – Erna, Peter and myself – agreed on the idea, then we decided to go for it!